

ІСТОРИЧНЕ ТА ЕКОНОМІЧНЕ ПІДҐРУНТЯ ВИБОРУ МОДЕЛІ «ВИПЕРЕДЖАЮЧОГО РОЗВИТКУ» НАЦІОНАЛЬНОЮ ЕКОНОМІЧНОЮ СИСТЕМОЮ

У статті розглянуто умови відродження економічного розвитку України. Мета статті полягає у систематизації та розкритті історичних та економічних передумов економічного розвитку, дослідженні типів моделей економічного розвитку та, на цій основі, виведення концепції гомеостатичного розвитку національної економічної системи в сучасних умовах. У процесі написання дослідження використовувалися такі методи дослідження та аналізу економічних процесів: при обґрунтуванні категоріального апарату – метод наукових абстракцій; при визначенні закономірностей генезису теорій економічної рівноваги – діалектичний метод; при дослідженні наукових підходів до класифікації видів економічної рівноваги – аналізу та синтезу, індукції та дедукції; у процесі датування фаз економічних циклів – економіко-математичне моделювання. Визначено, що реальне відродження економіки України відбудеться тільки за цілеспрямованого та усвідомленого зосередження на її національній специфіці, що означає повернення до краєвих історичних традицій, які склалися в свій час у національній економічній моделі і в економічній думці. Засвідчено, що для того, щоб подолати розрив та вийти на передові позиції соціально-економічного розвитку у висококонкурентному світі не потрібно повторного проходження та дублювання всіх алгоритмів (послідовності етапів) технологічного прогресу, з якими стикалися країни-лідери, а більше слід зосередитися на стрибкоподібному соціально-економічному прориві, що базується на засвоєні та переробці досвіду, який був накопичений (техніко-технологічного, соціального, організаційного, політичного тощо). Доведено вирішальне значення історичного та економічного підґрунтя при виборі моделі розвитку національної економічної системи. Аргументовано, тезу про те, що єдине, що здатне зберегти цілісність держави і економіки в умовах затяжної всеаспектної кризи – перехід на національний шлях економічного розвитку, ретельне врахування її звичаїв, традицій, відродження національної самосвідомості народу. «Випереджати» майже ніколи не визначається «рухатися тим же шляхом», що і країни-зразки (лідери), однак обов'язково під ним розуміється «рухатися краєм шляхом», що співзвучне із вимогою руху у власному напрямі. Вибір стратегії навздогінної модернізації означає втрату країнами не тільки власних міжнародних позицій у глобалізованому світі, а й відмову від вибору власних орієнтирів розвитку. Тому першочергове завдання на шляху вирішення даної проблеми – це чітке усвідомлення хибності курсу та ринкових трансформацій та перехід до інноваційної модернізації, яка дозволить віднайти свій власний шлях розвитку. Наукова новизна проведеного дослідження полягає в обґрунтуванні необхідності розробки моделі національного економічного зростання з врахуванням історичних аспектів та економічних умов. Тобто до пошуку національною економічною системою такого стану, який би забезпечував належний рівень її розвитку – у вигляді руху до ідеального стану. За результатами наукових досліджень встановлено, що обов'язковою умовою успішного розвитку національної економічної системи є вироблення моделі гомеостазису національної економічної системи. У подальшому є потреба в системному дослідженні теорії розвитку економіки, що пов'язане з необхідністю визначення пріоритетів, напрямів та моделей розвитку економіки України. Адже, суперечливість процесів економічного розвитку України та кризових явищ, які супроводжують становлення вітчизняної ринкової економіки, вказують на необхідність вдосконалення науково-методологічних та практичних проблем розвитку національної економіки.

Ключові слова: економічна система, економічний розвиток, рівновага, стійкість, глобалізація, гомеостазис.

ВСТУП

Постановка проблеми. Перехід світової цивілізації у третє тисячоліття характеризується значним динамізмом, яке охопило всі сфери суспільного життя, в тому числі і економічного, наслідком чого постійні зміни, конкуренція, пошук нового та нестандартного стають звичним явищем у повсякденному житті. В таких умовах переваги розвитку мають лише ті суб'єкти, котрі здатні швидше пристосовуватися до цього наддинамізму.

Оскільки динаміка економічних систем може бути охарактеризована у трьох формах: як прогрес, регрес і деградація, а трансформація позначає будь-які зміни властивостей чи перетворення виду або форми,

саме розвиток є тим типом змін, що позначають вдосконалення та покращання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При дослідженні теорій економічного розвитку були проаналізовані наукові результати, викладені в працях: В. Гейця, С. Єрохіна, М. Єрмошенка, Г. Ялового, В. Шевчука, М. Кондратьєва та зарубіжних В. Парето, Й. Шумпетера, Д. Сакса, В. Ростой, А. Льюїса.

Мета статті (постановка завдання). Мета статті полягає у систематизації та розкритті історичних та економічних передумов економічного розвитку, дослідженні типів моделей економічного розвитку та на цій основі виведення концепції гомеостатичного розвитку національної економічної системи в сучасних умовах.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Історія свідчить, що наближенню до якісно нового стану в розвитку суспільства передують криза системи управління та своєрідний сплеск соціальної активності, що може виражатися у пропозиціях нових концепцій суспільного і державного устрою різними соціальними групами. Те, що Україна перебувала на порозі нового трансформаційного етапу, було очевидним. Спробуємо визначити характер трансформацій в Україні, що передували її нинішньому стану і відбуваються зараз.

Все більше країн, беручи до уваги глобалізаційні тенденції розробки адаптаційних механізмів, здатних забезпечити життєздатність та конкурентоспроможність економічних систем, при розробці державних стратегій національного розвитку намагаються сформуванати систему дій, здатної сприяти швидкому продукуванню та комерціалізації інновацій. Найбільш дієвим інструментом в цьому плані являється перехід до інноваційної моделі розвитку національної економіки.

На інтуїтивному рівні ми цілком розуміємо, що інноваційна модель розвитку являється механізмом, де ключова роль у розвитку економічної і соціальної системи належить інноваціям. Проте аналіз наукової літератури свідчить про відсутність з боку вчених єдиного погляду на сутність даної категорії, механізму дії моделі, ознаки, складові і т.п., що свідчить про складність та багатогранність даного поняття.

Гносеологію економічного розвитку досліджено у працях К. Ю. Ягельської [16]. Щодо його проявів зазначимо відсутність чіткого розмежування між типами, видами та формами економічного розвитку. Зустрічаються навіть описи моделей економічного розвитку під заголовком «форми», наприклад, в працях А. С. Філіпенко [15]. Оскільки вид, тип та форма є синонімами, не вважаємо відсутність єдиного категоріального апарату перепорою для досліджень розвитку. Отже, наведемо єдину класифікацію досліджуваного процесу на основі робіт Е. А. Орехової [14] (рис. 1).

Найбільш цікавим для дослідження є класифікація наведена за моделлю, де розрізняють японський, західноєвропейський, американський економічний розвиток. Таке виокремлення зазвичай пов'язують з поняттям «модель країни» («країнова» модель), яке використовується, коли соціально-економічний і політичний розвиток держави протягом тривалого періоду демонструють стабільність ключових аспектів, закладених в їх основу. У цілому цей підхід описує такі «моделі країн»: ліберальна (притаманна США, Канаді, частково Великобританії та Ірландії), неоліберальна чи приватно-корпоративна та соціально-ринкова модель (соціально-орієнтована економіка, соціал-демократична або соціал-ліберальна модель, що характерна для країн-членів ЄС, Ізраїлю, Німеччини). У межах цього підходу зустрічаються й такі, як корпоративістська модель розвитку, що має два різновиди: демократичний корпоративізм (найбільше притаманний Швеції) та ієрархічний корпоративізм (притаманний Японії) [16, с. 150].

В історії більшості розвинених держав

становлення економічного розвитку відбувалося протягом тривалого історичного часу. На цьому еволюційному шляху елементи та механізми нової господарської системи зароджувалися у міру необхідності і формувалися такими, як того потребував загальний стан суспільства на кожен конкретний момент. Відповідно, на будь-якому етапі свого становлення економічна система цих країн перебувала у стабільному стані, характеристики кожної з її складових (підсистем, елементів) були узгоджені між собою, а зв'язки між ними склалися таким самим еволюційним шляхом.

Однак чергове десятиліття XXI століття диктує потребу в революційних засадах національної економічної політики, які культивують такі модернізаційні пріоритети розвитку, що у кінцевому підсумку демонструють державну стратегію «на випередження» [11, с. 140].

«Випереджати» трактується тлумачним словником як рух в одному напрямі з ким-небудь швидше, обганяти, опинитися попереду [42, с. 144].

Таким чином, економічний розвиток описує різні прояви трансформацій економічних систем (рис. 2).

Трансформація економічної системи в Україні за [5, с. 18-19] відбувається в складі чотирьох послідовних етапів:

- 1991-1993 рр. – етап характеризувався частковим збереженням планової економічної системи і спробами її модернізації шляхом імплантації нових господарських елементів і відносин. Підсумком етапу стало різке скорочення показників розвитку;

- 1994-1999 рр. – орієнтація на модель змішаної економіки. Підсумком етапу є практично повна заміна інститутів планової економіки на ринкові та поступовий перехід до постіндустріальної економіки;

- 2000-2010 рр. – «пов'язаний з формуванням адаптованої до світового ринку національної економіки, що самоорганізується, поступовим переходом до п'ятого технологічного укладу» [5, с. 52];

- з 2011р. – по теперішній час – даний етап характеризується різким скороченням показників розвитку та відбувається пошук національною економічною системою стану рівноваги (гомеостазису). Тобто економічна система прагне досягти такого стану, коли забезпечується ефективна взаємодія товарно-грошових потоків і цін.

Фактично, протягом понад двадцятирічного періоду країни з перехідною економікою намагаються наздогнати розвинені країни за багатьма показниками, орієнтуючись головним чином на темпи зростання ВВП. Однак орієнтація на такий показник лише завуальовує більшість проблем розвитку економіки та промисловості, оскільки досить часто супроводжується збільшенням негативного навантаження на навколишнє середовище, погіршенням екологічної ситуації, подальшим старінням основних фондів, зростанням енергоємності та матеріалоємності на одиницю продукції, зниженням її якості, погіршенням соціальних стандартів якості життя, яке проявляється у скороченні кількості населення країни, погіршенням рівня здоров'я, умов праці тощо. І, як відмічають

науковці, всі або більшість із цих пороків характерні для «навздогінного» розвитку, нав'язаного Заходом колишнім соціалістичним країнам. Дана модель екстенсивного типу являє собою пастку для країн з

«перехідною економікою», лишаючи їх можливості працювати на випередження при проведенні модернізації [7, с. 44].

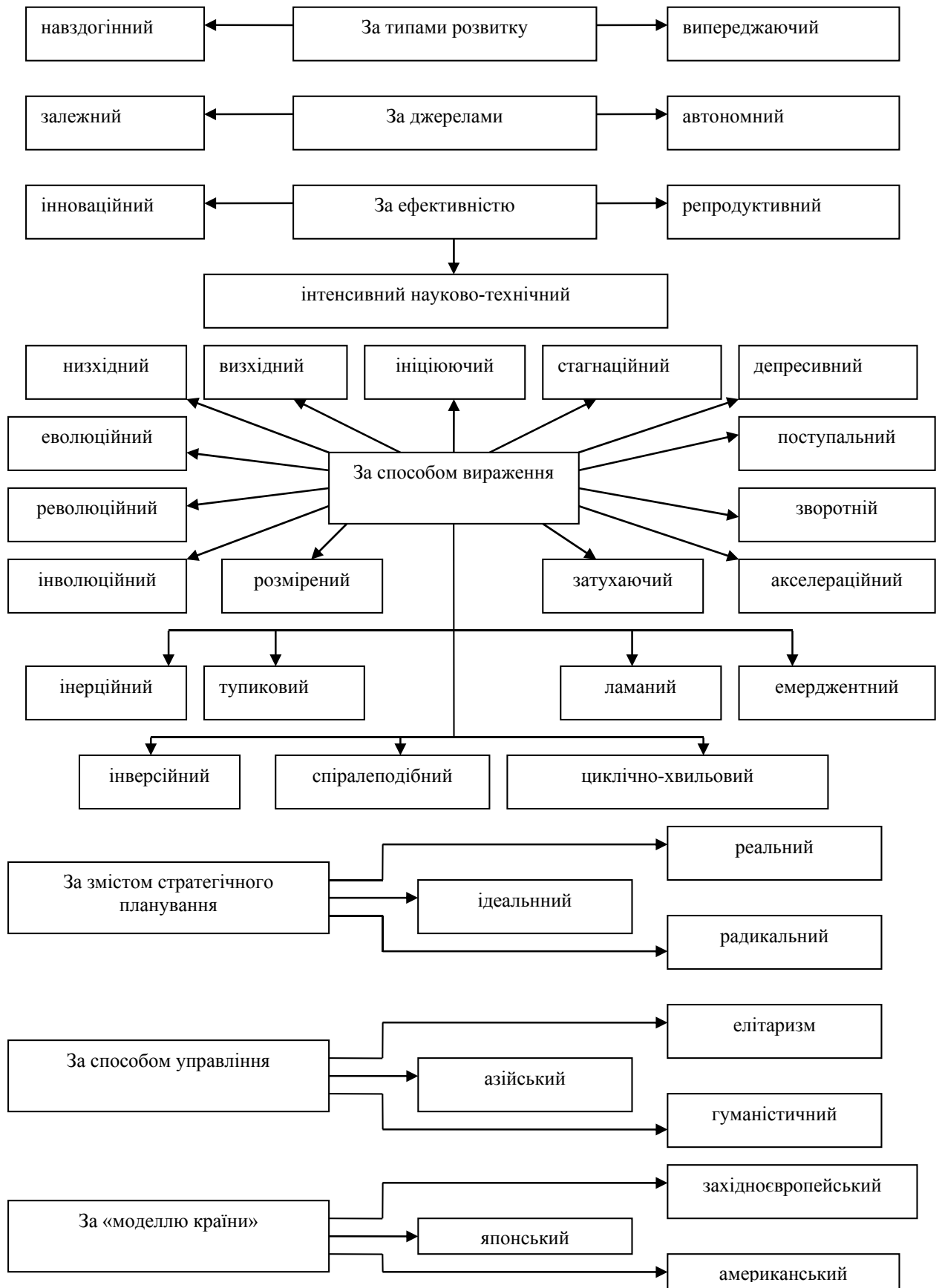

Рис. 1. Типологізація моделей економічного розвитку [систематизовано автором]

Тепер спробуємо з'ясувати, які трансформації вітчизняної соціально-економічної системи притаманні поточному періоду.

Пороговими значеннями для основних соціально-економічних індикаторів розвитку є такі [6, с. 31]:

- річне зростання індексу цін не має перевищувати 3-5%;
- темпи зростання грошової маси повинні відповідати темпам зростання виробництва (але не більше 3-5% на рік);
- рівень дефіциту державного бюджету не має перевищувати 3-5% від ВВП;
- державний борг не має перевищувати 60% від ВВП;

- обсяг золотовалютних резервів має становити не менше 8% від ВВП та бути достатнім для покриття витрат з імпорту товарів як мінімум протягом трьох місяців;

- відношення поточних платежів з обслуговування зовнішнього боргу не має перевищувати 20% річних доходів від експорту;

- для забезпечення розширеного відтворення рівень нагромадження у ВВП має становити не менше 10%;

- рівень безробіття не має перевищувати 15-20% від загальної чисельності працездатного населення;

- розрив у грошових доходах 20% найбагатших та 20% найбідніших верств населення не має перевищувати 12 разів.

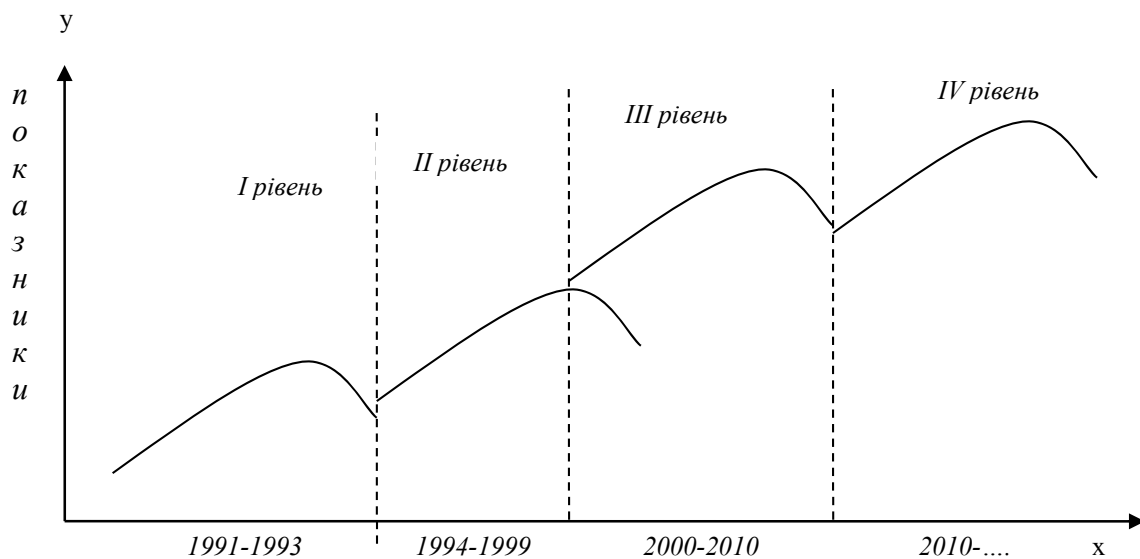

Рис. 2. Етапи трансформації національної економічної системи [побудовано автором]

Так, протягом останнього десятиліття спостерігається різна динаміка макроекономічних показників, ілюструючи короткострокові злети та падіння. Згідно з експертними оцінками фахівців Міністерства економічного розвитку і торгівлі та Національного банку України за результатами 2015 р. реальний валовий внутрішній продукт (ВВП) України скоротиться приблизно на 9,0-11,5%, під кінець минулого року почалось його поступове зростання. Такий прогноз базується на експертній оцінці уповільнення падіння вітчизняної економіки, яке спостерігається у другій половині 2015 р. Так, під кінець минулого року загалом поліпшилась ситуація у вітчизняній промисловості. Аналіз динаміки промислового виробництва в Україні протягом 2014-2015 рр. показав, що спад промислового виробництва у першій половині 2015 р. поступово змінюється на його стагнацію, а у другій половині 2015 р. промислове виробництво в Україні поступово почало зростати. Адже, за оцінками фахівців Міністерства економічного розвитку і торгівлі, скорочення ВВП України лише трохи більше, ніж на половину обумовлюється власне виключенням з господарського життя нашої держави частини Донецької та Луганської областей. Решта скорочення ВВП обумовлена іншими чинниками, включаючи й кон'юнктуру світового ринку.

Загалом розвиток економіки України у 2015 р.

був вельми неоднозначним, що й обумовило розбіжності в експертних оцінках його характеру. Одні експерти вважають, що хоча під кінець року темп падіння українського ВВП й сповільнився, але криза свого «дна» ще не досягла. Інші експерти, причому не лише вітчизняні, дотримуються більш оптимістичних оцінок. Вони вважають, що українській владі вдалося стабілізувати ситуацію в економіці, попри збройний конфлікт на сході країни та несприятливу кон'юнктуру на зовнішніх ринках. Отже, цілком ймовірно, що протягом 2015 р. українська економіка в цілому більш-менш пристосувалась до функціонування в умовах окупації частини території України та гібридної війни Росії проти України, включаючи пряму російську військову агресію [12].

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Економічна історія свідчить, що для того, щоб подолати розрив та вийти на передові позиції соціально-економічного розвитку у висококонкурентному світі, не потрібно повторного проходження та дублювання всіх алгоритмів (послідовності етапів) технологічного прогресу, з якими стикалися країни-лідери, а більше слід зосередитися на стрибкоподібному соціально-

економічного прориві, що базується на засвоєнні та переробці техніко-технологічного, соціального, організаційного, політичного тощо досвіду, який був накопичений країнами, які взяті за приклад (Польща, Словаччина). В даному аспекті точніше слід говорити не про навздогінний тип розвитку, а про випереджаючий, який націлений на дотримання стратегії прориву.

«Випереджати» майже ніколи не визначається «рухатися тим же шляхом», що і країни-зразки (лідери), однак обов'язково під ним розуміється «рухатися кращим шляхом», що співзвучне із вимогою руху у власному напрямку. Вибір стратегії навздогінної модернізації означає втрату країнами не тільки власних міжнародних позицій у глобалізованому світі, а й відмову від вибору власних

орієнтирів розвитку. Тому першочергове завдання на шляху вирішення даної проблеми – це чітке усвідомлення хибності курсу та ринкових трансформацій та перехід до інноваційної модернізації, яка дозволить віднайти свій власний шлях розвитку.

В будь-якому випадку, на сучасному етапі гостро постає потреба в необхідності розробки моделі національного економічного зростання. Тобто до пошуку національно економічною системою такого стану, який би забезпечував належний рівень її розвитку - у вигляді руху до ідеального стану.

За результатами наукових досліджень встановлено, що обов'язковою умовою успішного розвитку національної економічної системи є вироблення моделі гомеостазису національної економічної системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афонин Э. А. Великая коэволюция: Глобальные проблемы современности: историко-социологический анализ / Э. А. Афонин, А. М. Бандурка, А. Ю. Мартынов. – К.: Парламентское издательство, 2003. – 384 с.
2. Афонін Е. А. Соціально-психологічний чинник трансформації і соціальної структури кризового суспільства / Е. А. Афонін, А. Ю. Мартинов // Соціальна психологія. – 2007. – № 1. – С. 3-11.
3. Бузни А. О сопряженной модели экономического развития / А. Бузни, А. Карлова // Вісник економічної науки України. – 2012. – № 2 (22). – С. 24-26.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.
5. Глобальная технологическая революция 2020 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.presentation.ru/articles/tech_revolution_19_07_06_print.html.
6. Гражевська Н.І. Економічні системи епохи глобальних змін / Н.І. Гражевська. – К.: Знання, 2008. – 431 с.
7. Ещенко П. Восстановление социально-экономического развития – приоритет номер один в мире и в Украине / П. Ещенко, А. Арсенко // Економіка України. – 2012. – № 1. – С. 36-50.
8. Єфремов Д. П. Формування стратегії прискореного економічного розвитку України: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.01 / Д. П. Єфремов. – Київ, 2008. – 217 с.
9. Ілляшенко Н. С. Випереджаючий науково-технічний прогрес розвитку: сутність та зміст / Н. С. Ілляшенко, О. А. Біловодська // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 6. – С. 11-14.
10. Карпунина Е. С. Модернизация государственной экономической политики как условие опережающей постиндустриальной модернизации хозяйственной системы России: дисс. ... доктора эконом. наук: 08.00.01 / ГОУВПО «Тамбовский государственный университет». – Тамбов, 2012. – 323 с.
11. Ковальчук Т. Т. Макроекономічні ризики: класифікаційні ознаки, способи виміру, шляхи мінімізації / Т. Т. Ковальчук, Н. П. Ковальчук. – К.: Знання, 2012. – 301 с.
12. Кулицький С. Про перспективи розвитку української економіки у 2016 році. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1859:perspektivi-ekonomiki-ukrajini-u-2016-r&catid=8&Itemid=350.
13. Москаленко О. М. Сучасна політична економія і мейнстрим як методологічний інструментарій економічної політики випереджаючого економічного розвитку країни / О. М. Москаленко // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – № 1 (8). – 2012. – С. 19-29.
14. Орехова Е. А. Развитие теории национального хозяйства в современных условиях: дис. ... д-ра экон. наук: 08.00.01 / Е. А. Орехова. – Волгоград, 2008. – 412 с.
15. Филипенко А. С. Экономическое развитие: цивилизационный подход / А. С. Филипенко. – М.: Экономика, 2002. – 260 с.
16. Ягельська К. Ю. Гносеологія економічного розвитку / К. Ю. Ягельська // Пріоритетні напрями розвитку національної економіки: зб. наук. праць Донецького державного університету управління. – Донецьк: ДонДДУ, 2011. – Т. XII. – С. 148-156.
17. Ягельська К. Ю. Моделі економічного розвитку: загальний огляд та вітчизняний вибір / К. Ю. Ягельська // Національні моделі економічних систем: формування, управління, трансформації. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції; ред. кол.: К. С. Шапошников [та ін.]. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2013. – С. 40-42.

Штулер Ирина Юрьевна

ИСТОРИЧЕСКОЕ И ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ОСНОВАНИЕ ВЫБОРА МОДЕЛИ «ОПЕРЕЖАЮЩЕГО РАЗВИТИЯ» НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИСТЕМОЙ

В статье рассмотрены условия возрождения экономического развития Украины. Цель статьи

заключається в систематизації і раскрытії історических і економіческих предпосылок економіческого розвитку, дослідванні типів моделей економіческого розвитку і на цій основі вывода концепції гомеостатического розвитку національної економіческої системи в сучасних умовах. В процесі написання данного дослідження використовувались наступні методи дослідження і аналізу економіческих процесів: при обоснованні категоріального апарату – метод научних абстракцій; при определенні закономірностей генезиса теорій економіческого рівноважя – діалектический метод, при дослідванні научних підходів к класифікації видів економіческого рівноважя – аналізу і синтезу, індукції і дедукції; в процесі датировки фаз економіческих циклів – економіко-математическе моделювання. Определено, что реальное возрождение экономики Украины состоится только при целенаправленном и осознанном сосредоточении на ее национальной специфике, что означает возвращение к лучшим историческим традициям, которые сложились в свое время в национальной экономической модели и в экономической мысли. Засвидетельствовано, что для того, чтобы преодолеть разрыв и выйти на передовые позиции социально-экономического развития в высококонкурентном мире не нужно повторного прохождения и дублирования всех алгоритмов (последовательности этапов) технологического прогресса, с которыми сталкивались страны-лидеры, а больше следует сосредоточиться на скачкообразном социально-экономического прорыве, основанный на усвоенные и переработке опыта, который был накоплен (технического-технологического, социального, организационного, политического и т.д.). Доказано решающее значение исторического и экономического обоснования при выборе модели развития национальной экономической системы. Аргументировано, тезис о том, что единственное, что способно сохранить целостность государства и экономики в условиях затяжного всеаспектного кризиса – переход на национальный путь экономического развития, тщательный учет ее обычаев, традиций, возрождению национального самосознания народа. «Опережать» почти никогда не определяется «двигаться тем же путем», что и страны-образцы (лидеры), однако обязательно под ним понимается «двигаться лучшим путем», что созвучно с требованием движения в собственном направлении. Выбор стратегии догоняющей модернизации означает потерю странами не только собственных международных позиций в глобальном мире, но и отказ от выбора собственных ориентиров развития. Поэтому первоочередная задача на пути решения данной проблемы – это четкое осознание ошибочности курса и рыночных трансформаций и переход к инновационной модернизации, которая позволит найти свой собственный путь развития. Научная новизна проведенного исследования заключается в обосновании необходимости разработки модели национального экономического роста с учетом исторических аспектов и экономических условий. То есть к поиску национальной экономической системой такого состояния, который бы обеспечивал надлежащий уровень ее развития – в виде движения к идеальному состоянию. По результатам научных исследований установлено, что обязательным условием успешного развития национальной экономической системы является выработка модели гомеостазиса национальной экономической системы. Перспективами дальнейших исследований является потребность в системном исследовании теории развития экономики, что связано с необходимостью определения приоритетов, направлений и моделей развития экономики Украины. Ведь, противоречивость процессов экономического развития Украины и кризисных явлений, которые сопровождают становление отечественной рыночной экономики, указывают на необходимость совершенствования научно-методологических и практических проблем развития национальной экономики.

Ключевые слова: экономическая система, экономическое развитие, равновесие, устойчивость, глобализация, гомеостазис.

Shtuler I.

HISTORICAL AND ECONOMIC RATIONALE FOR THE CHOICE OF "PRIORITY DEVELOPMENT" MODEL OF THE NATIONAL ECONOMIC SYSTEM

The article deals with the revival of the conditions of economic development of Ukraine. The purpose of the article is to systematize and disclose historical and economic preconditions of economic development, to study the types of models of economic development, and on this basis, to withdraw the concept of homeostatic development of the national economic system in modern conditions. In the process of writing this study, the following methods of research and analysis of economic processes have been used: the justification of categorical apparatus - the method of scientific abstraction; in determining the laws of the genesis of the theories of economic equilibrium - the dialectical method, in the study of scientific approaches to the classification of types of economic equilibrium - analysis and synthesis, induction and deduction; during the dating phase of economic cycles - economic and mathematical modeling. It has been determined that the real revival of the economy of Ukraine will take place only after targeted and conscious focusing on its national identity, which means a return to the best historical traditions that have developed in their time of national economic models and economic thought. It has been witnessed that in order to bridge the gap and reach the forefront of social and economic development in a highly competitive world it is not necessary to repeat and duplicate algorithms (sequence of steps) of technological progress, faced by the countries-leaders, and should focus more on the abrupt social economic breakthrough, based on the lessons and processing experience that has been gained (technical-technological, social, organizational, political, etc.). Crucial historical and economic foundation in the selection of the model of the national economic system has been proved. The thesis that the only thing that can save the integrity of the state and the economy in a protracted all-aspect crisis - the transition to a national path of economic development, a careful consideration of its traditions, the revival of national consciousness of the people - has been argued. "Outgo" is almost never determined "to move in the same way" as the country-samples (leaders), but be sure to understand as "the best way to move", which

means the requirement to move in the proper direction. Choosing a strategy of overtaking modernization means not only the countries' loss of own international position in a globalized world, but also the refusal to choose its own guidelines development. Therefore, the primary task on the way to solve this problem is a clear awareness of the fallibility of the course and the market transformation and transition to innovative modernization, which will allow finding own path of development. Scientific novelty of the research is to justify the need to develop a national model of economic growth based on historical aspects and economic conditions. That is, the search for a national economic system of the state, which would provide an appropriate level of development - in the form of a movement to perfection. According to the results of scientific studies it has been established that a prerequisite of successful development of the national economic system is to develop a model of homeostasis of the national economic system. Prospects for further research is the need for a systematic study of the theory of economics, which is associated with the need to set priorities, trends and patterns of development of the Ukrainian economy. After all, the contradictory processes of economic development of Ukraine and the crisis phenomena that accompany the formation of the domestic market economy, point to the need to improve the scientific and methodological and practical problems of the national economy.

Keywords: economic system, economic development, balance, stability, globalization, homeostasis.

Одержано 12.02.2016 р.

УДК 330.8:[330.341:504.03]

Яциковський Богдан Ігорович,
заступник голови Державної комісії України
по запасах корисних копалин
з економічного розвитку та міжнародної діяльності

ЕКОЛОГО–ЕКОНОМІЧНІ ПОГЛЯДИ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

У статті досліджено погляди В. І. Вернадського на особливості й закономірності взаємозв'язку між економічними та екологічними факторами у процесі взаємодіювання суспільства і навколишнього середовища. Мета статті – теоретико-методологічне обґрунтування еколого-економічних поглядів В. І. Вернадського, виокремлення та аналіз категорій «еколого-економічний багатофакторний взаємозв'язок» та «еколого-економічна поліфункціональність» у процесі трансформації природи і суспільства. Висвітлено його вчення про середовище та обґрунтовано роль людини, її розумової й наукової, екологічної та економічної діяльності на етапі виникнення нового стану біосфери – ноосфери. Поняття «ноосфера» розглядається як інтегрована система, в якій поєднані еколого-економічні фактори трансформації суспільства і природи за допомогою такого механізму як вищий людський розум. Обґрунтовано та висвітлено еколого-економічні погляди В. І. Вернадського у процесі трансформації природи і суспільства, а також його внесок у світове наукознавство. Аналіз основних чинників еколого-економічного взаємозв'язку показав, що характер цього взаємозв'язку є закономірним, надзвичайно тісним й, практично, нероздільним, проте досить суперечливим й часто взаємно-деструктивним. Зокрема, виникненню негативних екологічних факторів часто спричинює економічна діяльність людини, і навпаки: несприятливі природні умови можуть перешкоджати економічній діяльності людини. Висвітлено точку зору В. І. Вернадського, який зазначав, що виробнича діяльність людини набуває щоразу більших масштабів, які можна порівняти з геологічними перетвореннями, що поглиблює екологічні ризики. На основі еколого-економічних поглядів В. І. Вернадського, зроблена спроба виділити й проаналізувати еколого-економічні функції людини у процесі трансформації біосфери в ноосферу. Виділено основні положення вчення В. І. Вернадського про ноосферу, у яких чітко простежується синтез природознавчих та соціогуманітарних ідей: домінування ролі людини, зокрема, економічної, у порівнянні з багатьма екологічними процесами; зростання значення економічної, соціальної, політичної, культурної співпраці урядів, країн щодо вирішення питань економічної, духовної та екологічної політики в планетарному масштабі. Здійснено спробу виокремлення й аналізу еколого-економічних функцій людини у системі глобальних перетворень суспільства і природи, в напрямку формування якісно нового навколишнього середовища.

Ключові слова: біосфера, ноосфера, еколого-економічний взаємозв'язок, людина і природа, еколого-економічна поліфункціональність, господарська діяльність.

ВСТУП

Постановка проблеми. У тривалий період соціально-економічної трансформації українського суспільства, що охопила найрізноманітніші сфери

суспільної життєдіяльності як на загальнонаціональному, так і на регіональному рівнях, зважаючи на динамічність, нестабільність економічних, політичних, екологічних, культурних та інших процесів, які відбуваються у суспільстві,